

Radek
✓ Knapp

Čovjek
koji je
Idoruč-
kovao
zrak

LEYKAM
international

Radek Knapp
ČOVJEK KOJI JE
DORUČKOVAO ZRAK

Zagreb, 2020.

Nakladnik
Leykam international d.o.o.
Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

Za nakladnika
Jürgen Ehgartner

Urednica
Eugenia Ehgartner

Prijevod s njemačkoga
Mate A. Ivandić

Lektura i korektura
Neli Mindoljević

© 2020 Leykam international d.o.o., Zagreb
Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala: „Der Mann, der Luft zum Frühstück aß“.
© 2017 Deuticke in der Paul Zsolnay Verlag Ges.m.b.H., Wien

Objavlјivanje knjige financijski su potpomogli
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Grad Zagreb
i Bundeskanzleramt Österreich – Kunstsektion.

ISBN 978-953-340-093-8

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem 001056960.

Radek Knapp

Čovjek koji je
doručkovao zrak

pripovijest

Prijevod s njemačkoga

Mate A. Ivandić

Leykam international

1.

Nitko nije posve točno znao što se događalo u glavi moje majke. Ljudi koji su je poznavali tvrdili su da je ondje vladala dražesna praznina, drugi su pak navodno mogli čuti čak i grmljavinu koju je zarobljeni duh stvarao tijekom razmišljanja. Doduše, bila je sposobna za zapanjujuće fantazmagorije koje su se svom svojom silinom prvo obrušile na mene, njezina sina.

Njezina prva izmišljotina bila je gotovo zabavna. Nije mi dala ime Jan kao što je to prije bilo dogovoreno, nego Walerian. Tako se zvalo sredstvo za smirenje koje joj je pomoglo prespavati moje rođenje i stoga je smatrala da tako uspješan preparat mora biti na odgovarajući način ovjekovječen. A da me je time za cijeli moj život označila kao predmet ismijavanja nije bilo toliko važno koliko činjenica da je otad u mojoj nazočnosti osjećala određenu opuštenost kakvu druge majke pri pogledu na svoje leglo nisu nikada osjetile. Unatoč svemu nije se time često koristila i kad sam imao godinu dana, iz nedokučivih se razloga potpuno odrekla tog majčinstva. Jednog dana pojavila se sa mnom u naručju u kući mojega djeda i bake i zamolila ih da

pripaze na mene tijekom vikenda. I tek nakon jedanaest godina opet se pojavila i upitala, kao da se u međuvremenu ništa nije dogodilo, gdje sam ja. Na ironično pitanje moje bake nije li sat njezine kćeri prestao kucati za ciglih jedanaest godina, dala je odgovor koji je u svojoj poštenosti opet bio nekako zadivljujući: ona nije samo majka, nego i žena čija se trudnoća na nesreću poklopila s njezinom mladosti. Mladosti duguje isto toliko koliko i meni, ako ne i više, jer mladost prolazi brzo, a ja ću nasuprot tomu biti još uvijek ovdje kad ona bude već stara i naborana. Uopće ne uzimajući u obzir opće poniženje koje joj je ovo priznanje priskrbilo, otada je slovila kao neuračunljiva poput sjevernokorejske atomske bombe. Duboko povrijeđena usporedbom s oružjem za masovno uništenje u njezinoj se glavi rodila nova ideja koja je mojem životu dala takav smjer o kojem nitko nije mogao ni sanjati, a ponajmanje ja!

Nakon dvojbena razdoblja mirovanja u kojem je uzorno obavljala svoje majčinske dužnosti, jednog me je dana povela sa sobom na kratku vožnju automobilom do grada. Prošli smo središte grada, periferiju i što je bilo zanimljivo, i druge gradove, dok nismo deset sati poslije zastali ispred crveno-bijelo-crvene granične brklje u Drasenhofenu.

„Na drugoj je strani Austrija. Ondje ćemo započeti novi život”, najavila je moja majka i pokazala na polje iza granične brklje gdje se nekoliko vrana tuklo oko plastičnih boca Coca-Cole.

Kad je uhvatila moj pogled pun nerazumijevanja, dodala je: „Što se tako mrštiš? Odsad ćeš prelaziti mnoge granice. One će od tebe načiniti ono što meni nikad ne bi uspjelo. Muškarca.”

Jesam li na ovaj način postao muškarcem moralo bi biti podrobnije istraženo, no zacijelo sam na taj način postao stručnjakom za granice i njihovo prelaženje.

Nakon državne granice uslijedila je već sljedeća granica: prijelaz iz slavenskog jezika u germanski. Naučiti njemački za Poljaka je jednako tako teško kao razumjeti opću teoriju relativnosti. No u Beču je bila još dodatna poteškoća u tome što se ondje uopće nije govorilo njemačkim jezikom.

Još uvijek točno znam kako sam se netom nakon dolaska u Beč izgubio u nekoj trgovini namirnicama i odmah već s praga čuo tajanstvenu rečenicu: „Rasprši oblak!”*

---

* njem. frazem u značenju: Ispari! (nap. prev.)

Na licu koje je izustilo tu rečenicu zamijetio sam sljedeće: to nije bio nikakav zahtjev da se oblak obradi dozom spreja, nego mi se preporučilo da što prije napustim trgovinu. Otada me je zapanjivalo koliko je bilo izraza u ovome spram svojih gostiju tradicionalno ljubaznom gradu koji ti nalažu da se udaljiš, kao primjerice „Napravi servus!”* ili rečenica koja je u posljednje vrijeme sve češće ulazila u modu i koja je zvučala pomalo arapski: „Otprhni preko kuća!”**

No upravo mi je bečki dijalekt pomogao spoznati granicu koja je značajno proširila moj obzor. Kad sam već bio toliko svladao njemački da sam mogao prihvaćati sitnije poslove, zaposlio sam se u nekoj bečkoj tiskari. Moja je zadaća bila da vežem novine u svežnjeve. Stavljao sam ih u stroj koji je izbacivao uzicu. Ako ne bih pazio, uzica bi svezala ne samo svežanj nego i moje ruke koje su ga držale. U takvu sam slučaju bio prisiljen obratiti se nekom kolegi koji bi me potom, kimajući glavom uz uzdah „O, Isuse, Isuse!”, oslobodio škarama. Na taj način radio sam već nekoliko tjedana u hali A i svakog me

---

* njem. frazem u značenju: Pozdravi se! (nap. prev.)

** njem. frazem u značenju: Izgubi se što prije! (nap. prev.)

je dana iznova zapanjivalo što se za ovako napet posao uopće dobivao novac.

A onda se dogodila nesreća. Jednog dana šef mi je rekao da odem u halu B i donesem ,kozlič'. Na pitanje što je ,kozlič' ošinuo me je pogledom čovjeka koji još nikada nije čuo gluplje pitanje. „Kozlič je kozlič”, objasnio mi je. Prvi sam put napustio svoju već tako za srce priraslu halu A i zaputio se u halu B gdje sam zatražio ,kozlič'. Dobio sam neku vrstu police na kotačima. Vratio sam se presretan u halu A i predao je svom šefu. Pogledao me je prestravljen i rekao: „Pa što si mi to donio, mladiću? To je drveni stolić, a ne kozlič!”

Zavrtio sam glavom: „Ovo je posve sigurno kozlič!”

Šef je prasnuo u smijeh: „Već dvaest godina šljakam tu i neš mi valjda sad ti govorit što je kozlič! Jasno?!”

Odgegao sam se natrag u halu B i riješio sve po kratkom postupku.

„Ovo je drveni stolić!” izjavio sam srdito.

Na to sam čuo izreku koja mi se učinila poznatom: „Već dvaest godina šljakam tu i znam dobro što je drveni stolić. Ovo je kozlič!”

„Ali ne u hali A”, upozorio sam. Tog sam prijepodneva više puta bio tjeran tamo-amo poput

loptice za ping-pong dok nisam toliko ispremijesao delikatnu lingvističku ravnotežu između hale A i hale B da se to samo radikalnom mjerom moglo ponovno dovesti u red. Rezultat svega toga bio je otkaz s posla. Ni do dana današnjega ne znam što je kozlić, no zato sam naučio nešto što mi je u budućnosti trebalo znatno olakšati život. Za onoga tko se rodio u hali A i koga je vlastita majka otela i odvela u halu B, sve će biti iznenađujuća i neuračunljiva pustolovina. I jedini na kojeg se možeš pritom osloniti jesi ti sâm.

2.

Netom nakon dolaska u Beč iskrasnio je za moju majku velik problem. U koju bi školu trebala poslati svoga sina o kojem nije baš previše toga znala? Iz njezinih rijetkih posjeta mome djedu i baki znala je tek da sam pripadao onim adolescentima koji su se koristili školom samo onda kad bi vani jako kišilo. A u početku sam zapravo htio biti dobar učenik. Kao dijete sam čak namjeravao uz pomoć škole postati tako pametnim da bi svi ljudi dolazili k meni kako bi me pitali za savjete. U zamjenu za to ostavljali bi mi kokoši, paštete, slatkiše i sve ostale stvari koje su bile potrebne za život. Tako bih bez poteškoća svladavao životne probleme, što i nije bilo baš tako jednostavno, koliko sam razabirao iz primjera odraslih. Nažalost, brzo sam skužio da se doista zanimljive stvari ne uče u školi nego na putu do nje. A gdje bih inače naučio koliko piva jedan radnik u ciglani može ispiti u cik zore i koliko je dugo u stanju nakon toga spavati u položaju upitnika? Prilikom kupnje promatrao sam kako vlasnik trgovine gospodin Pjotr zavlači ruku ispod suknje svoje mlade trgovkinje Mariole i kako mu ona potom svaki put zalijepi šaumšnit u posred lica. I kad

je izišlo na vidjelo da njegova trgovina ima najveću potrošnju šaumšnita u cijeloj okolici, samo sam ja znao pravi razlog tomu. A da i ne spominjem to da je gospodin Pjotr te šaumšnitate podmirivao iz vlastita džepa i da bi uskoro bio pred bankrotom da Mariola nije pravodobno dala otkaz.

Prisilnim dovođenjem u Beč bio je nepopravljivo oštećen naravni lanac mogega odgoja. Osjetio sam da se nikada više neću moći stvarno zagrijati za školu nakon onoga što mi se dogodilo. Onaj službenik u austrijskome ministarstvu za obrazovanje, kojega je moja majka upitala za savjet, kao da je to slutio, pa joj je preporučio da me strpa u osmogodišnju školu u ulici Märzstraße. Umilostivio se obdariti me jednim tugaljivim pogledom tapšući me po glavi: „Ondje ne može napraviti baš mnogo štete, ma koliko se trudio.”

Škola u Märzstraße pokazala se svojevrsnim blagoslovom. Bila je smještena u četrnaestome bečkom okrugu koji je tada bio nastanjen isključivo ljudima koji su se od rana jutra do kasne večeri svojski trudili vježbati u bečkom dijalektu i čiji se posao uglavnom sastojao u tome da svoje mopede popravljaju na ulici. Moje strepnje da bi se jedna ovako jednostavno satkana okolina mogla okrutno ophoditi sa strancem, nisu se obistinile. Naprotiv.

Prema meni su bili vrlo profinjeni i sa mnom se postupalo s onom dirljivom susretljivošću koju posjeduje samo običan čovjek. Jednako tako, poštenja radi, moram napomenuti da rečenica 'Ja sam iz Poljske' tada još nije izazivala onoliku paniku kao nekoliko godina poslije, kad su poljski kradljivci automobilā počeli tako masovno haraćiti Njemačkom da je Stuttgart svoje mercedese stavio na popis vrsta kojima prijeti izumiranje. Naprotiv. Moja nazočnost izazivala je blagotvornu znatiželju i držali su me egzotičnim, jadnim bićem koje je došlo iz neke tajnovite slavenske zemlje, koje je tamo iza željezne zavjese tavoreći provodilo svoj nebulozni životak.

Zbog mojega oskudna znanja njemačkog jezika strpali su me za svaki slučaj u takozvani odjel B za učenike skromnijeg znanja, što se za mene pokazalo kao sretan zgoditak. Odjel B sastojao se pretežno od učenika za koje je goruće zanimanje pokazivalo čak nekoliko škola za odgoj, obrazovanje i rehabilitaciju učenika s posebnim potrebama. Njihova sklonost da sve čine usporenim tempom meni je bila vrlo dobrodošla. Kad bi mi neki učenik iz razreda htio nešto priopćiti, govorio bi tako sporo da mi je ostalo dovoljno vremena da svaku pojedinu riječ nađem listajući po rječniku. Dane

smo uglavnom provodili u prebrojavanju naših deset prstiju na rukama i istražujući strukturalne posebnosti oblakā iza prozora. Učitelji su nas obasipali dobrotivim, tugaljivim pogledima u kojima bi samo od vremena do vremena zaplamtjela bijesna želja da svaki od nas ponovi razred. Na kraju smo iz svakog predmeta dobili ‚dovoljan‘ razrađujući neprestance naše studije naoblačena neba. U početku sam se brinuo zbog svojeg poznavanja njemačkog jezika koje je naginjalo ništici. Znao sam samo dvije rečenice na njemačkome koje sam još u Poljskoj pokupio iz starih ratnih filmova. Prva je rečenica glasila „Gdje je vojnik Stettke“, a druga „Moja se puška zaglavila“. S tim dvjema rečenicama bez ikakvih sam poteškoća završio prvu godinu odjela B. Čak sam uknjižio i neočekivane uspjehe time što sam ih originalno međusobno povezo. Sâma rečenica „Moj je otac vojnik Stettke“ izazvala je kod mojega učitelja njemačkog jezika toliku pomutnju da sam otada kod svake školske zadaće dobivao ‚dobar‘. U drugoj sam godini naučio kako bolno može biti nepoznavanje njemačkog jezika.

Nakon nekog vremena djevojčice su se počele, međusobno se smijuljeći, došaptavati čim bih izgovorio rečenicu „Moja se puška zaglavila“. Kad sam napokon shvatio razlog tomu, tako sam se

zarumenio da je potrajalo čak tri dana dok moje blijedo slavensko lice nije opet zadobilo svoju staru boju. Postalo mi je jasno da što prije moram naučiti njemački ako ne kanim do kraja svoga života ostati neženjom. Očigledno su mi se moji unutarnji razdori odražavali na licu jer eto, jednog dana jedan mi se učitelj ipak smilovao. Podučavao je kemiju i njegove su sposobnosti glede jezične poduke bile ograničene, no gajio je određenu slabost za Poljake koja je sezala u davnu prošlost i odnosila se na erotski doživljaj koji je isti taj učitelj imao s nekom poljskom čistačicom. Ta je sentimentalnost u njemu probudila odvažan plan da me poduči u njemačkom jeziku i otada mi je redovito na nastavu kemije donosio stripove o Asterixu koje sam posve otvoreno smio čitati za vrijeme njegova sata. Dugo nisam shvaćao zašto bi me baš ta dva Francuza podučavala njemački, no onda sam se polagano zagrijao za način života te dvojice Gala i pokušavao oponašati njihov način govora.

Učitelj je moj napredak uzimao na znanje ohrabrujućim kimanjem glave i kad sam napokon nakon dva mjeseca rekao na dotjeranome njemačkom „Baš smo ludi, a nismo Rimljani!”, njegovo se lice rasvijetlilo kao da sam ja bio taj sin kojeg si je on oduvijek priželjkivao. Tko zna koliko bih

još uznapredovao u njemačkome uz pomoć mojega meštra da nije isto tako iznenada nestao iz mojega života kao što se i pojavio. Jednog dana posve su ga neočekivano usred nastave odvela dvojica gospode u tamnim odijelima i strpala u automobil na kojem je bio natpis ‚policija‘. Ispostavilo se da je bio ovisnik o drogama što je objašnjavalo tugaljivi pogled kojim je uvijek nagrađivao naš razred. Činjenica da pod njegovim okriljem nikad ne bi mogao sazreti neki Einstein toliko je nagrizala njegovu učiteljsku ambiciju da je počeo proizvoditi LSD u našemu školskom laboratoriju. Njegovim nestankom odjednom sam se osjetio poput čamca kojem su usred jezera oduzeta vesla. S nasljednikom iz učiteljskog miljea nisam uopće trebao računati i tako sam se započeo oglédati među svojim kolegama iz škole. Izbor je pao na djevojčicu imenom Irene. Ona doduše nije mogla držati korak s pedagoškim sposobnostima mojega učitelja njemačkog jezika, a nije posjedovala ni njegovu strpljivost, no imala je drugih prednosti koje sam ja besramno iskoristio za svoje ciljeve. Po naravi više šutljiva, Irene bi postala vrlo pričljivom kad bih joj za vrijeme poduke položio ruku na koljeno. Tada bi iz nje navirale rečenice takvom brzinom da sam jedva uspijevaao sve to pribilježiti. Bila su to u pravilu ponavljanja

poput „Slavenski pohotljivac”, „Što imaš od toga?” ili „Pričekaj do završetka poduke”. S vremenom su uslijedili i drugi zapanjujući zahtjevi poput ovih: što bih trebao ili ne bih trebao raditi sa svojim udovima. Marljivo sam ih bilježio kako bih sve to navečer naučio napamet.

Tamna strana ove nastave bila je da je Irene unatoč svojoj sporosti zbog pripadnosti odjelu B, bila pokatkad nevjerojatno brza. Čim bi moja ruka prešla određenu granicu na njezinu bedru, samurajskom spretnošću zabila bi mi šestar u ruku.

„Uh, što prokleta boli!” povikao bih, na što bi Irene zadovoljno kimnula glavom, jer i ona je bila zainteresirana za moje jezično napredovanje. Već su samo zbog Irene dvije posljednje godine u odjelu B bile najbolje godine u cijeloj mojoj školskoj karijeri i prošle su kao u hipu, a što je bilo najčudnije, jer se ondje sve bez iznimke događalo usporeno.

Posljednji školski dan zauvijek mi se urezao u sjećanje. Priredili smo oproštajnu svečanost u gimnastičkoj dvorani. Bila je okićena poput božićnog drvca, s pozadinskom glazbom, a roditelji su sjedili ondje gdje su obično bila naša mjesta. Na koncu su odabrani učenici otpjevali pjesmu, a ja, koji sam u međuvremenu dobrano naučio njemački, toliko da su mi se mogli povjeriti čak i važni zadatci, bio sam

odabran za recitiranje pjesme koju je napisao naš ravnatelj. Stupio sam na sredinu dvorane, duboko udahnuo i započeo svojim slavenskim naglaskom nizati jednu njemačku riječ na drugu kao da cijeloga života nisam ništa drugo radio osim toga. Baš sam bio dospio do druge kitice koja je opjevala našu budućnost kao odjela B, pri čemu su padale rime poput čistačica – spremačica, željeznička pruga – otplaćivanje duga, kad su se otvorila vrata i u prostoriju je stupio neki čudan muškarac. Doimao se poput Robinsona Crusoea. Pogled mu je bio smušen i oglédao se po dvorani kao da ni sâm nije znao kako je dospio ovamo. Kad je zamijetio mene, pokazao je cijelu nisku bijelih zubi koju sam već negdje vidio, i stoga sam ga prepoznao. Bio je to moj stari nastavnik kemije. Mora da je nekoliko dana prije toga bio pušten iz zatvora i nije mogao odoljeti a da ne posjeti svoju staru školu i mene. Progurao se posve naprijed i zauzeo mjesto u prvom redu. Nastavio sam s recitiranjem pjesme, a njegovo bi se lice svaki put zacaklilo kad bih pročitao novi redak, dok nije započeo pljeskati ne sačekavši kraj recitacije. Misleći da je pjesma već gotova, i gledateljstvo se priključilo njegovu pljesku. Nije mi preostalo ništa drugo nego da se i ja složim s time. Naklonio sam se i nasmiješio svojoj publici.

Potom sam presavio list papira s pjesmom i gurnuo ga u džep u znak da sam ovdje završio s time i da me se moglo otposlati u široki svijet odraslih.

3.

Najtananija i najpodmuklija granica uvijek će ostati ona između zdravlja i bolesti. U naravi bolesti jest da neprimjetno napada zdravo tijelo kako bi se potajice dalje proširila sve dok iznenada ne izbije na površinu. Filigranski trenutak ovog prelaske granice još nitko nije promatrao i stoga ni ja nikada neću moći reći kada se ta zagonetna bolest u meni ugnijezdila, a prvi ju je otkrio neki doktor Noznik. Taj doktor Noznik tada je obilazio gotovo sve emigrantske stanove u Beču i na osnovi referencija, koje osim njega nitko nikad nije vidio, liječio bolesti koje su posebice napadale Slavene u emigraciji. Pod tim se mislilo na pijančevanje, na slabljenje duha uvjetovano emigracijom i nasilnu melankoliju. Kod jednoga takvog posjeta zapela mu je za oko moja sklonost da stvari pretjerano dugo fiksiram pogledom. Nakon što me je podrobno pregledao, priopćio je mojoj majci da patim od takozvane ‘ukočenosti očiju’. Prema doktoru Nozniku bilo je to tipično oboljenje emigrantskog dječarca moje dobi, koje je bilo posljedica ‘prekomjernog nadraživanja onih živčanih završetaka koji su bili smješteni između mog želudca i mog mozga’.

Moja je majka bila sumnjičava u svezi s tim, a njezin je prigovor bio da joj nikako ne djelujem prenadraženo, nego više letargično.

„Letargija je prirodna inverzija živčane preosjetljivosti”, pojasnio je doktor Noznik i pogladio me po glavi. „U kombinaciji s pretjeranom onanijom rezultat mogu biti ovi klasični simptomi kao što je primjerice notorna težnja da se predmete predugo fiksira pogledom!”

Vraški zanimljivo bilo je to što je doktor Noznik imao potpuno pravo. I to ne samo u pogledu onanije, nego i u činjenici što sam iz trena u tren zapadao u ukočenost i kad bi drugi ljudi već odavno sklopili oči ili bi se okrenuli drugim stvarima, ja bih još uvijek neku osobu ili predmet fiksirao pogledom.

Pa ma koliko god dijagnoza doktora Noznika bila točna, njegovi prijedlozi za ozdravljenje bili su posve neuporabljivi. Preporučio mi je dvaput dnevno obloge od bijele skute koja bi morala biti uvezena izravno iz Poljske. Prije spavanja sam trebao, kako bih primirio svoj duh, izreći molitvu u kojoj bi bila spomenuta Djevica Marija i pritom učiniti trideset i tri skleka.

„To će ga opet brzo ozdraviti, a povrh toga i obuzdati jutarnju erekciju”, savjetovao je doktor

Noznik i iskamčio od moje majke toliko novca kao da me je izliječio od raka.

Moji napadaji ukočenosti ostali su jednaki kao što su bili i prije, no zato sam ih nakon prvih terapija naučio tako temeljito prikrivati da mi je doktor Noznik ubrzo nakon toga pismeno potvrdio spontano izlječenje.

I sâm sam jako dobro znao da ukočenost mojih očiju ne može izliječiti skuta iz Poljske, a ni molitva u kojoj bi se spominjala Djevica Marija, nego da bi lijek za to trebalo tražiti negdje sasvim drugdje. Do slična zaključka došla je i moja majka jer je zaključila da će mi prepisati terapiju koja bi jednim udarcem mogla ubiti dvije muhe. Nakon što sam tako uspješno završio svoj odjel B, upisala me je u jednu novu školu u kojoj sam trebao munjevitom brzinom biti izliječen i istodobno obdaren nečim što je u mojoj obitelji kolalo samo kao pusta glasina: novcem. Njezina odluka bila je još dodatno podjarena strašnom mörrom koja ju je redovito mučila noću. U tom sam snu ja nakon neuspješna života završio ispod mosta Reichsbrücke gdje sam se hranio onim što mi je posada s bugarskih brodova bacala na obalu. Negdje je pokupila ideju, vjerojatno od neke druge emigrantske majke, da najkraći put do novca vodi preko trgovačke akademije na Trgu

svetog Karla. Ta se sjajna ustanova onomad dičila da je ponajbolja u cijelom gradu. Specijalizirala se za mučenje bezazlenih učenika, a to čini zasigurno, i to s veseljem, sve do dana današnjega a da to nitko iz vanjskog svijeta i ne primjećuje. A što se tiče novca, u cijelom Beču valjda nije bilo nijednoga drugog mjesta, možda s iznimkom burze, gdje se tako često govorilo o tome. Čak je i nastavnik fizike imao više pojma o akcijama negoli o atomima. Svakog su jutra učenici na ulazu prolazili pokraj goleme slike koja je jasno davala do znanja kakva je to povlastica bila pohađati ovu školu. Slika je prikazivala automobil marke Porsche Carrera kraj kojega je stajao mladac koji je uspješno završio našu školu. Imao je na sebi pulover marke Ralph Lauren, kosu začesljanu prema stražnjem dijelu glave, poput mladoga Goebbelsa, pogleda upravljena kroz sunčane naočale u Sunce na zalasku. Lijeva mu je ruka počivala na Porscheovu poklopcu motora, a druga je bila u pokretu prema njegovu licu kako bi skinula naočale i tako otkrila dva čelično modra oka koja su bila dostojna člana budućega Siemensova nadzornog odbora. Zanimljivo je bilo da to remek-djelo nije nikomu smetalo. Naprotiv. Svaki drugi učenik želio je izgledati poput tog mladića

što je imalo za posljedicu da je u svakom razredu sjedilo barem desetak njegovih kopija.

Umijeće kojim su moji kolege iz razreda najbolje vladali bilo je potkazivanje drugih učenika. Svakog tjedna morao sam se javljati u zbornicu kako bih se opravdavao zbog nečega što uopće nisam učinio. Pritom sam naučio vrhunski lagati što bi jednomu budućem menadžeru svakako moglo biti od koristi. No već nakon nekoliko tjedana počela mi je predstavljati poteškoće brzina kojom se ovdje sve događalo i moja sporst iz odjela B započela se buniti protiv toga. Ishod toga bio je da sam iz svih predmeta dobio 'nedovoljan' osim iz tjelovježbe, i što je bilo najzanimljivije, iz stenografije. Ja sam za ovo tajno pismo razvio neočekivanu nadarenost jer sam na njemu mogao posvuda napisati ono što sam držao o ovoj školi. Svojoj dobroj ocjeni iz stenografije mogao sam zahvaliti da nisam bio izbačen već u prvoj godini, nego su me iz samilosti pustili da ponavljam godinu. Za kratko vrijeme uspeo sam se do statusa jednog od najlošijih učenika koje je ta škola ikad vidjela. Gledajući izvana moje je ponašanje bilo doista nečuveno i za dobrih dana činio sam se sâm sebi poput nekoga slavenskog Obi-Wan Kenobija koji prkosi tamnoj strani moći. Tijekom sata matematike demonstrativno sam

čitao Asterixa i često bih ispraznio sadržaj aparata za gašenje požara prskajući hodnik tako da su učitelji zbog klizava poda trebali pola sata dulje kako bi dospjeli do učionice. No u potaji sam živio životom gubitnika kojeg su neprestance pratili bolovi u želudcu i drugi neugodni simptomi, koje čovjeku podari hormon stresa, noradrenalin. Stoga sam se neko vrijeme prebacio na tako učestalo onaniranje da bi doktor Noznik od tog saznanja dobio srčani udar te sam zapao u diskretni, ali redoviti alkoholizam, koji sam uz pomoć boce likera od marelice tvrtke Bailoni na zahodu svakodnevno podizao do nedosežne visine. Potkraj druge školske godine, kad su se već dvije trećine moje krvi pretvorile u liker od marelica iz doline Wachau, nisam više bio sposoban riješiti ni najjednostavniji matematički zadatak. Na satu matematike ponašao bih se kao klaun kad sam potpuno pijan običavao kredom, umjesto po ploči, pisati po zidu. Kod kuće sam patio od nesаницe i imao zanimljive smetnje vida.

*

Jedino što me je još donekle držalo da posve ne potonem bila je moja nadarenost da na trgovačkoj akademiji izostajem s nastave na svaki mogući

način. Tko je jednom izostao s nastave zna kako je teško bilo skloniti se negdje tijekom dana a da ga naše društvo posvemašnjeg blagostanja ne gleda poprijeko i ne smatra izdajnikom. Prvu polovicu godine skrivao sam se nadasve uspješno u povijesno-umjetničkome muzeju. Nije bilo nijednoga drugog mjesta gdje bi sumnjivo ponašanje bilo tako temeljito pogrešno protumačeno kao u ovoj velebnoj zgradurini sa slikama. Kad bi netko primjerice satima sjedio u nizozemskom odjelu kako bi razmislio o svome prokockanom životu, nikomu to ne bi zapelo za oko. Naprotiv, poženjeo bi zadivljujuće poglede ostalih posjetitelja koji su mislili kako pred sobom imaju fanatična poklonika Rubensovih mesnatih gromada. Zbog toga je povijesno-umjetnički muzej uvijek bio krcat bjeguncima s nastave koji su ovamo pristizali iz cijeloga grada. Jednom sam susreo nekog dečka koji je tijekom tri godine svakodnevno dolazio čak iz sto osamdeset kilometara udaljena Linza kako bi markirao s nastave iz svoje više tehničke škole. Kada je položio ispit zrelosti, naglo je splasnulo i njegovo zanimanje za umjetnost.

Mjesto koje bi se ponajviše moglo usporediti s povijesno-umjetničkim muzejom bio je zoološki vrt u Schönbrunnu. Čovjek je morao samo malo

pripaziti da se predugo na izlaže suncu i uopće da zbog svježeg zraka ne izgleda odveć zdravo kad pristigne kući. Drugu poteškoću predstavljale su životinje koje su, iz razloga koje zoolozi još nisu uspjeli rasvijetliti, bile u stanju vrlo dobro zapamtiti ljudsko lice. Posebice su pavijani imali izvrsno pamćenje te bi nekoga već nakon drugoga posjeta smjesta prepoznali. Tako se znalo dogoditi da nekoga pojedinca još izdaleka pozdrave tako glasnim urlicima radosti da bi ostalim posjetiteljima od straha zaklecala koljena. Stoga sam neprestance balansirao na granici zabrane pristupa tomu mjestu zbog psihološkog mučenja životinja, no na kraju sam ipak nekako uspio svladati i te poteškoće.

Potkraj moje druge godine na trgovačkoj akademiji počeo sam patiti od istog simptoma kao i junak iz mojega djetinjstva u Poljskoj, kapetan Kloss. Što je opasnost bivala većom, postajao sam sve lakoumnijim. Premjestio sam mjesto svojega izbjegavanja nastave u neposrednu blizinu škole. Iz razloga koji su bili utemeljeni u mojoj samorazornoj slavenskoj duši, jedan dio mene želio je da me uhvate, dok je drugi dio mene u sebi odjednom otkrio čudesnu slabost za klasičnu glazbu. U tu sam

svrhu potražio zgradu Musikvereina*, koja je bila u neposrednoj blizini moje škole. Ondje sam na ulaznom stubištu u pozi Rodinova mislioca običavao minute pretvarati u sate osluškujući tonove koji su iznutra dopirali kroz odškrinute prozore. Klasična glazba za mene je oduvijek predstavljala užas i još sam u odjelu B zbog višekratnih prisilnih posjeta izvedbama „Čarobne frule” doveden na rub tinitusa. No onda sam odjednom otkrio da su sonate i kantate godile mojim prilično načetim živcima. Čak toliko dobro da sam počeo razmišljati o tome ne bih li trebao započeti sa sviranjem blok-flaute kako bih ubuduće s ostalim prosjacima na Kärntner StraÙe zarađivao za svoje životne potrebe.

Jednog se jutra dogodilo nešto što se pokazalo događajem koji se duboko urezao u moj život. Upravo sam na stubištu Musikvereina osluškivao tonove Beethovenove „Mjesečeve sonate” (nakon pola godine svaki sam komad znao napamet), kad je iz zgrade izišao sjedokosi, elegantni gospodin kako bi popušio cigaretu. Sjeo je nedaleko od mene i zapalio neki visokokvalitetni cigarilos. Potom je duboko uzdahnuo i zapiljio se u daljinu što u Beču

---

* bečka glazbena udruga (nap. prev.)

uopće nije bilo tako lako. Kad se njegov cigarilos do polovice pretvorio u pepeo, opet je duboko uzdahnuo i rekao, ne ispuštajući daljinu iz očiju: „Kakve li svinjarije! Ti tupoglavci imaju violine koje vrijede na stotine tisuća šilinga. No to još uvijek ne jamči dobru melodiju. Definitivno sam odabrao pogrešno zvanje!”

Nisam znao je li se obraćao meni ili je to bio monolog dirigenta pod stresom. No kimnuo sam obzirno glavom i počekaao što će se zbiti nakon toga. Sjedokosi gospodin potom se sa smiješkom okrenuo k meni: „A vi? A što biste vi jednom htjeli biti?”

„Arheolog”, odgovorio sam bez imalo krzmanja. Neposredno prije toga pogledao sam nastavak „Indiana Jonesa” i doista sam na putu od kina do tramvajskoga stajališta bio opsjednut mišlju kako ću svoj život provesti kao Harrison Ford.

„Onda je Beč za vas pravo mjesto. Svaki je stan ovdje kripta”, potvrdno je kimnuo sjedokosi gospodin i za ristanak me potapšao po ramenu. „Samo nemojte predugo čekati s tim. Od toga se dobiva rak na plućima.”

Vidio sam ga opet nakon tri tjedna na televiziji u emisiji naziva „Klasika za napredne”. Sjedio je između triju starih paučica ptičarki s golemim

bisernim ogrlicama koje su ga oslovljavale s „maestro” i zasipale ga ružama dok se on borio sa snom. Odjednom je jedna od paučica ptičarki započela pričati neku anegdotu, i to kako je upoznala maestra u svojem dvorcu na selu tijekom nekoga koncerta koji je maestro trebao održati. Neposredno prije koncerta pokazalo se da maestra nisu mogli nigdje pronaći. Cijelu tu situaciju u zadnjoj je minuti spasio neki seljak koji je u gumenim čizama, žustra koraka, stupio u koncertnu dvoranu i objavio: „Na mom pašnjaku stoji nekakav stranac, nudi moje krave viskijem i tuži se da je izgubio svoj orkestar.”

Nisam ništa više trebao čuti. Bilo je krajnje vrijeme da uzmem stvar u svoje ruke. Pa čak ako zbog toga budem završio na Kärntner StraÙe s blok-flautom. Bilo je to još uvijek bolje nego se skrivati i živjeti život beskičmenjaka.